

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bijzonder bestraft: context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en van cassaties in Groningse zaken

Meiboom, W.E.

Citation

Meiboom, W. E. (2016, June 8). *Bijzonder bestraft: context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en van cassaties in Groningse zaken*. s.n., S.l. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/40130>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/40130>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/40130> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Meiboom, W.E.

Title: Bijzonder bestraft : context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en van cassaties in Groningse zaken

Issue Date: 2016-06-08

BIJZONDER BESTRAFT

Context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en cassaties in Groningse zaken

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus prof. mr. C.J.J.M. Stolker,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op woensdag 8 juni 2016
klokke 15.00 uur

door

Wilhelmina Engelina Meiboom

geboren te Haarlem
in 1954

Promotoren: Prof. mr. dr. C.P.M. Cleiren

jhr. Prof. mr. J.L. de Wijkerslooth de Weerdesteijn

Promotiecommissie: Prof. Dr. A. Ellian

Prof. dr. P.M. Schuyt

Prof. mr. drs. W.J. Veraart (Vrije Universiteit van Amsterdam)

Prof. dr. L. Zegveld (Universiteit van Amsterdam)

BIJZONDER BESTRAFT

Context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en van cassaties in Groningse zaken

W.E.Meiboom

Noordwijk, 2016

*'De bron van elke misdaad is een bepaald
gebrek aan inzicht, een foute redenering
of een plotseling opkomende begeerte.'*

Thomas Hobbes ¹

ISBN nummer: 9789463183215

Omslagontwerp: W.E. Meiboom

Uitgave: www.bestsellersaanzee.nl

Noordwijk, 2016

¹ Citaat Hobbes ontleend aan:
oregonstate.edu/instruct/phl302/texts/hobbes/leviathan-e.html#CHAPTERXXVII: Thomas Hobbes, *Leviathan, or The Matter, Forme & Power
of a Common-Wealth Ecclesiasticall and Civill*. 1651, hoofdstuk 27, Over misdaden, excuses en vergoelijkingen.

VERKORTE INHOUDSOPGAVE

Lijst van gebruikte afkortingen in de tekst en in de voetnoten

17

HOOFDSTUK 1 Inleiding

1.1	Aankondiging van de bijzondere rechtsplegingsbesluiten en het Tribunaalbesluit	21
1.2	Vooraankondigingen van de wetsbesluiten voor de nieuwe bijzondere rechtspleging, de zuivering en het civiel rechtsherstel	22
1.3	Aanleiding en inbedding van de studie	23
1.4	Onderwerp, reikwijdte en aanpak van de studie: de praktijk van de bijzondere rechtspraak aan de hand van de rechtspraak in Groningse zaken	25
1.5	Concretisering van de probleemstelling en de vraagstelling	33
1.6	Opbouw van de studie	35
1.7	Verantwoording van het bronnenonderzoek	39
1.8	Belangrijkste literatuur over de bijzondere rechtspleging	41

DEEL I CONTEXT VAN DE BIJZONDERE RECHTSPLEGING

HOOFDSTUK 2 De wetgeving ter voorbereiding van de bijzondere rechtspleging

2.1	Problemen bij de juridisch-technische maatregelen ter voorbereiding op een eventuele oorlog 1937-1940	44
2.2	Totstandkoming van 'herstelwetgeving' in Londen	49
2.3	Nadrukkelijke afwijkingen van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en de Wet op de Rechterlijke Organisatie	54
2.4	Reacties op de totstandkoming van de wetsbesluiten voor de bijzondere rechtspleging	59
2.5	Het Tribunaalbesluit (Besluit E101)	63
2.6	Besluit D60, het Besluit op de Bijzondere Staat van Beleg	69
2.7	Wetgeving ter wijziging en aanvulling van de Besluiten D61-D64 en het Tribunaalbesluit, 1944-1952	70
2.8	Internationaal Oorlogsstrafrecht, 1941-1952	74

HOOFDSTUK 3 De actoren in de bijzondere rechtspleging

3.1	De bijzondere strafrechtsketen	82
3.2	'Politieke delinquenten'	86
3.3	Actoren voor het doen van aangifte, opsporing en arrestaties	90
3.4	Actoren voor bewaring en internering van 'politieke delinquenten'	97
3.5	Actoren voor de verdediging van 'politieke delinquenten'	101
3.6	Actoren voor de vervolging	106
3.7	Actoren voor de rechtspraak: de zittende magistratuur	108
3.8	De Tribunalen	119
3.9	Buitengerechtelijke afdoening	122
3.10	Problemen tussen de verschillende actoren in de bijzondere rechtspleging onderling	124

HOOFDSTUK 4 Jurisprudentie, publicaties en documentatie ten behoeve van de bijzondere rechtspleging

4.1	Inleiding	126
4.2	Jurisprudentie over verschillende begrippen in de bijzondere rechtspleging	126
4.3	Publicaties en documentatie	127

DEEL II

BESCHRIJVING EN KWANTITATIEVE ANALYSE VAN DE RECHTSPRAAK OVER OORLOGSGERELATEERDE MISDRIJVEN EN OORLOGSMISDRIJVEN

HOOFDSTUK 5 Functionarissen betrokken bij de berechting van Groningse zaken

5.1	Functionarissen betrokken bij de berechting in de Kamer Groningen	130
5.2	Functionarissen betrokken bij de behandeling van de cassaties van zaken van de Kamer Groningen	135
5.3	Functionarissen betrokken bij de Tribunaalberechting in Groningen	136
5.4	De werkdruk voor alle functionarissen werkzaam in de bijzondere rechtspleging in Groningen	139

HOOFDSTUK 6 Arrestatie en internering van ‘politieke delinquenten’ in Groningen

6.1	De arrestanten in Groningen	141
6.2	Problemen bij arrestatie van personen in Groningen	142
6.3	Problemen bij bewaring en internering van personen gearresteerd in Groningen	144

HOOFDSTUK 7 De rechtspraak over oorlogsgerelateerde misdrijven en oorlogsmisdrijven door de Kamer Groningen

7.1	‘Politieke delinquenten’ berecht door de Kamer Groningen	146
7.2	Werkzaamheden van de advocaten-fiscaal	157
7.3	Verdediging van ‘politieke delinquenten’	160
7.4	Werkwijze van de Kamer Groningen	165
7.5	Sententies van de Kamer Groningen	166
7.6	Jurisprudentie, interpretatie en voorbeeldzaken per gebruikte kwalificatie	185
7.7	Van Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof naar Bijzondere Strafkamer Groningen	212
7.8	Uitlevering van ‘politieke delinquenten’ na 1945	214
7.9	Scholtenhuis-verdachten overleden voor hun berechting	216
7.10	Hooggeplaatste Duitse functionarissen in Groningen die niet berecht zijn	219
7.11	Slachtoffers van de Duitse bezetter	220

HOOFDSTUK 8 Cassaties in zaken berecht door de Kamer Groningen

8.1	Aantal Groningse berechtingen waarbij om cassatie verzocht is	223
8.2	Ingetrokken cassaties	223
8.3	Conclusies van de procureur-fiscaal en de advocaten-fiscaal	224
8.4	De verdediging in cassatie	225
8.5	Arresten van de Bijzondere Raad van Cassatie	227
8.6	Revisie	230

HOOFDSTUK 9 Tribunaalrechtspraak in Groningen

9.1	Opzet en wijzigingen van de tribunaalberechting	232
9.2	Voorwaardelijke en onvoorwaardelijke buitenvervolginstelling en de tribunaalberechting	233
9.3	‘Eigenlijke’ en ‘oneigenlijke’ Tribunaalzaken	233
9.4	Opgelegde ‘maatregelen’	234
9.5	Fiat Executie van Tribunaaluitspraken: de Hoge Autoriteit bij de Tribunalen in	

	het ressort Leeuwarden, T. de Jong Tzn	237
9.6	Rechtsmiddelen	237
9.7	Van Tribunaalkamers in Groningen tot Bijzondere Strafkamer bij het Kantongerecht Groningen	237
9.8	Opheffing van functie van Hoge Autoriteit	238

DEEL III

WAARDERING VAN DE RECHTSpraak OVER OORLOGSGERELATEERDE MISDRIJVEN EN OORLOGSMISDRIJVEN IN GRONINGSE ZAKEN

HOOFDSTUK 10

Gevolgen voor de praktijk van het regeringsbeleid met betrekking tot de bijzondere rechtspleging

10.1	Inleiding	239
10.2	Regeringsbeleid vóór de oorlog op juridisch gebied met betrekking tot de oorlog en haar gevolgen	239
10.3	Regeringsbeleid tijdens de oorlog op juridisch gebied met betrekking tot de oorlog en haar gevolgen	241
10.4	Regeringsbeleid na de oorlog op juridisch gebied met betrekking tot de oorlog en haar gevolgen	243
10.5	Beleid ten aanzien van de uitvoering van de doodstraf	255
10.6	Invloed van het gratiebeleid op opgelegde straffen in Groningse zaken	259

HOOFDSTUK 11

Toetsingskader voor en waardering van de bijzondere rechtspraak in oorlogsgerelateerde misdrijven en oorlogsmisdrijven in Groningen in eerste aanleg, in cassatie en in ‘oneigenlijke’ tribunaalzaken

11.1	Inleiding	263
11.2	Grondslagen van de commune Nederlandse strafrechtspleging	263
11.3	Strafvordering en strafrechtspleging in de bijzondere rechtspleging	269
11.4	Waardering van de bijzondere rechtspraak voor oorlogsgerelateerde misdrijven en oorlogsmisdrijven in Groningen	273

HOOFDSTUK 12

CONCLUSIE

12.1	Was de bijzondere rechtspraak in Groningen ‘Snel, streng en rechtvaardig’?	287
12.2	Bespreking van wetenschappelijke literatuur over de bijzondere rechtspleging	294
12.3	Lessen te trekken uit de bijzondere rechtspleging	301

SUMMERY	309
----------------	-----

BIJLAGEN	320
-----------------	-----

INDEX	402
--------------	-----

NAWOORD	414
----------------	-----

CURRICULUM VITAE	415
-------------------------	-----

UITGEBREIDE INHOUDSOPGAVE

Lijst van gebruikte afkortingen in de tekst en de voetnoten	17
---	----

HOOFDSTUK 1

Inleiding

1.1	De aankondiging van de bijzondere rechtsplegingsbesluiten en het Tribunaalbesluit	21
1.2	Vooraankondigingen van de wetsbesluiten voor de nieuwe bijzondere rechtspleging, de zuivering en het civiel rechtsherstel	22
1.3	Aanleiding en inbedding van de studie	23
1.4	Onderwerp, reikwijdte en aanpak van de studie: de praktijk van de bijzondere rechtspraak aan de hand van rechtspraak over oorlogsgelateerde misdrijven en oorlogsmisdrijven in Groningse zaken	25
1.4.1	Afbakening van het onderwerp	25
1.4.1.1	Beperking tot rechtspraak	26
1.4.1.2	Beperking tot de <i>strafrechtspraak</i> , geen zuivering en civiel rechtsherstel	27
1.4.2	Probleemstelling van de studie: Was de rechtspraak in de praktijk <i>'snel, streng en rechtvaardig'</i> ?	28
1.4.3	Waarderingsperspectieven: de Grondwet, rechtsbeginselen en hierop gebaseerde voorschriften en richtlijnen in het Wetboek van Strafvordering 1926	30
1.5	Concretisering van de probleemstelling en de vraagstelling	33
1.5.1	Concretisering van de probleemstelling	33
1.5.2	Concretisering van de vraagstelling over de context	33
1.5.3	Concretisering van de vraagstelling over de rechtspraak	34
1.5.4	Concretisering van de vragen om te kunnen komen tot een waardering van de rechtspraak	35
1.6	Opbouw van de studie	35
1.6.1	Deel I: Context van de berechting	35
1.6.2	Deel II: Gang van zaken en kwantitatieve analyse van de rechtspraak in Groningse zaken: in eerste aanleg, in cassatie en bij het Tribunaal Groningen	36
1.6.3	Deel III: Waardering van de rechtspraak over oorlogsgelateerde misdrijven en oorlogsmisdrijven in Groningse zaken	38
1.6.4	Conclusie	39
1.6.5	Bijlagen	39
1.7	Verantwoording van het bronnenonderzoek	39
1.7.1	Zoektocht naar de zittingsdossiers van Groningse zaken	39
1.7.2	Verantwoording van de overige geraadpleegde bronnen	41
1.8	Belangrijkste literatuur over de bijzondere rechtspleging	41

DEEL I

CONTEXT VAN DE BIJZONDERE RECHTSPLEGING

HOOFDSTUK 2

De wetgeving ter voorbereiding van de bijzondere rechtspleging

2.1	Problemen bij de juridisch-technische maatregelen ter voorbereiding op een eventuele oorlog 1937-1940	44
2.1.1	De <i>'Aanwijzingen'</i> van 1937: slecht verspreid en met een onhoudbare Opdracht	44
2.1.2	Een niet bij het Parlement ingediende wet op het Staatsnoodrecht	46

2.1.3	Verzuim om een volmacht van Staten-Generaal te vragen voor overdracht bevoegdheden in oorlogstijd	47
2.1.4	De Nederlandse regering in Londen aangewezen op het subjectief staatsnoodrecht om te kunnen regeren	48
2.2	Totstandkoming van ' <i>herstelwetgeving</i> ' in Londen	49
2.2.1	Apart strafrecht of niet?	49
2.2.2	Adviezen op de conceptwetgeving voor de bijzondere rechtspleging	50
2.2.2.1	De Studiegroep voor Reconstructieproblemen	50
2.2.2.2	De Ministeriële Commissie Terugkeer	51
2.2.2.3	De Buitengewone Raad van Advies	52
2.2.3	Uitvaardiging van de wetsbesluiten na de adviezen	54
2.3	Afwijkingen van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en de Wet op de Rechterlijke Organisatie	54
2.3.1	Inleiding	54
2.3.2	Afwijkingen in het Besluit Buitengewoon Strafrecht (D61) van het Wetboek van Strafrecht	55
2.3.3	Afwijkingen in het Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven (D62) van de Wet op de Rechterlijke Organisatie	56
2.3.4	Afwijkingen in het Besluit Buitengewone Rechtspleging (D63) ten opzichte van het Wetboek van Strafvordering	57
2.3.5	Afwijkingen in het Bijzonder Gratie-adviesbesluit (D64) van de artikelen over gratie in het Wetboek van Strafvordering	59
2.4	Reacties op de totstandkoming van de wetsbesluiten voor de bijzondere Rechtspleging	59
2.4.1	Reacties op het gebruik van het subjectief staatsnoodrecht	59
2.4.2	Reacties op het buiten werking stellen van artikel 1 Wetboek van Strafrecht	61
2.5	Het Tribunaalbesluit (Besluit E101)	63
2.5.1	De totstandkoming	63
2.5.2	Afwijkingen in het Tribunaalbesluit van het Wetboek van Strafrecht, Wetboek van Strafvordering en de Wet op de Rechterlijke Organisatie	64
2.5.3	Reacties op het Tribunaalbesluit	67
2.6	Besluit D60, het Besluit op de Bijzondere Staat van Beleg	69
2.7	Wetgeving ter wijziging en aanvulling van de Besluiten D61-D64 en het Tribunaalbesluit, 1944-1953	70
2.7.1	Inleiding	70
2.7.2	De eerste grote wijziging: Het Besluit Politieke Delinquenten, F244 en F280	70
2.7.3	Tweede grote wijziging: de Wet houdende wijzigingen in de besluiten van de bijzondere rechtspleging, het Tribunaalbesluit en het Besluit Politieke Delinquenten 27 juni 1947(Stb H206)	72
2.7.4	Derde grote wijziging: Wet houdende het besluit tot opheffing van de Bijzondere Gerechtshoven, de Bijzondere Raad van Cassatie en de Tribunalen, 1948	73
2.8	Internationaal Oorlogsstrafrecht	74
2.8.1	De totstandkoming van het Internationaal Oorlogsstrafrecht, 1941-1945	74
2.8.2	Het instellen van het Tribunaal van Neurenberg	76
2.8.3	Rechtsmacht over oorlogsmisdadigers in Nederland	77
2.8.4	De sententies Heinemann en Ahlbrecht en het einde van de discussie over rechtsmacht	79
2.8.5	Aanvulling op het Besluit Buitengewoon Strafrecht (D61), Wet H233 voor de berechting van oorlogsmisdaden in Nederland	80

HOOFDSTUK 3

De actoren in de bijzondere rechtspleging

3.1	De bijzondere strafrechtsketen	82
3.1.1	Inleiding	82
3.1.2	Uitwerking van de bijzondere strafrechtsketen	82
3.2	‘Politieke delinquenten’	86
3.2.1	De term ‘politieke delinquenten’	86
3.2.2	Verschillen tussen verdachten en ‘politieke delinquenten’	88
3.2.3	Kritiek door ‘politieke delinquenten’ op arrestatie en internering	89
3.3	Actoren voor het doen van aangifte, opsporing en arrestatie	90
3.3.1	Indienen van aangiften tegen ‘politieke delinquenten’	90
3.3.2	De actoren voor opsporing en arrestatie	91
3.3.2.1	Het Militair Gezag	91
3.3.2.2	De (Nederlandse) Binnenlandse Strijdkrachten (BS)	94
3.3.2.3	De Canadese Field Security Service (FSS)	94
3.3.2.4	Het Bureau Nationale Veiligheid (BNV)	94
3.3.2.5	De Politieke Opsporingsdienst (POD)	95
3.3.2.6	De Politieke Rechercheafdelingen (PRA)	96
3.3.2.7	Opsporing van oorlogsmisdaden en oorlogsmisdadigers: Netherlands War Crimes Commission (NWCC), de Nederlandse Commissie inzake Oorlogsmisdrijven (NCO) en Bureau Opsporing Oorlogsmisdadigers (BOOM)	96
3.4	Actoren voor bewaring en internering	97
3.4.1	Bevoegdheden van het Militair Gezag, de Politieke Opsporingsdienst, de Binnenlandse Strijdkrachten en de Canadese Field Security Service	98
3.4.2	Directoraat-Generaal voor de bijzondere rechtspleging (DGBR)	99
3.4.2.1	Instelling en organisatie van het Directoraat-Generaal voor de bijzondere rechtspleging	99
3.4.2.2	Uitvoeringspraktijk van het Directoraat-Generaal voor de bijzondere rechtspleging	99
3.5	Actoren voor de verdediging van ‘politieke delinquenten’	101
3.5.1	Maatregel om te zorgen voor voldoende raadslieden	101
3.5.2	Beperking toelagen voor raadslieden in de bijzondere rechtspleging	102
3.5.3	Praktische beperkingen voor raadslieden	102
3.5.4	Kritiek op voorwaardelijke of onvoorwaardelijke buitenvervolginstelling	103
3.5.5	Kritiek op en bedreiging van advocaten	104
3.5.6	Verschillen tussen de verdediging in strafzaken en de verdediging bij de bijzondere rechtspleging	105
3.6	De actoren voor de vervolging	106
3.6.1	Taken van de procureurs-fiscaal	106
3.6.2	Taken van de advocaat-fiscaal	107
3.7	Actoren voor de rechtspraak: de zittende magistratuur	108
3.7.1	Samenstelling van de toekomstige Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie	108
3.7.2	De Bijzondere Raad van Cassatie	111
3.7.2.1	Instelling en uitbreiding van de Bijzondere Raad van Cassatie	111
3.7.2.2	Verschillen tussen de Hoge Raad en de Bijzondere Raad van Cassatie	112
3.7.2.3	De huisvesting van de Bijzondere Raad van Cassatie	113
3.7.2.4	Het verlofstelsel voor cassatie	114
3.7.2.5	Beëindiging van de Bijzondere Raad van Cassatie	114
3.7.3	De Bijzondere Gerechtshoven	116
3.7.3.1	Plan Bijzondere Gerechtshoven in het bevrijde zuiden niet gerealiseerd	116

3.7.3.2	Instelling en uitbreiding van de Bijzondere Gerechtshoven	116
3.7.3.3	Huisvesting van de Kamers van de Bijzondere Gerechtshoven	116
3.7.3.4	Verschillen tussen de Bijzondere Gerechtshoven en de gewone Gerechtshoven	117
3.7.3.5	Verschillen tussen raadsheren en bijzondere (militaire) raadsheren	118
3.7.3.6	Een nieuwe functie in de Kamers van de Bijzondere Gerechtshoven: een raadsheer voor de vereenvoudigde afdoening	118
3.7.3.7	Vrouwen in de Bijzondere Gerechtshoven?	119
3.8	De Tribunalen	119
3.8.1	Instelling van de Tribunalen	119
3.8.2	Huisvesting van de Tribunaalkamers	120
3.8.3	De 'maatregelen' opgelegd door de Tribunaalkamers	120
3.8.4	Een unicum in de rechtspraak: voorzitters van de Tribunalen weigeren te Berechten	121
3.8.5	Fiat Executie van Tribunaaluitspraken door een Hoge Autoriteit	121
3.9	Buitengerechtelijke afdoening	122
3.10	Problemen tussen de verschillende actoren in de bijzondere rechtspleging Onderling	124

HOOFDSTUK 4 Jurisprudentie, publicaties en documentatie ten behoeve van de bijzondere rechtspleging

4.1	Inleiding	126
4.2	Jurisprudentie over verschillende begrippen in de bijzondere rechtspleging	126
4.3	Publicaties en documentatie	127

DEEL II BESCHRIJVING EN KWANTITATIEVE ANALYSE VAN DE RECHTSPRAAK OVER OORLOGSGERELATEERDE MISDRIJVEN EN OORLOGSMISDRIJVEN IN GRONINGSE ZAKEN

HOOFDSTUK 5 Functionarissen betrokken bij de berechting van Groningse zaken

5.1	Functionarissen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden betrokken bij de berechting in de Kamer Groningen	130
5.1.1	De procureur-fiscaal in het ressort Leeuwarden: L.W.E.M. Lasonder	130
5.1.2	De advocaten-fiscaal bij de Kamer Groningen: jhr. A.H.S. van der Wijck en J.C. Louët Feisser	131
5.1.3	Raadsheren en militaire raadsheren	132
5.1.4	Ambtelijk personeel	134
5.1.5	Problemen met huisvesting en met kantoor- en transportmiddelen	134
5.2	Functionarissen betrokken bij de behandeling van de cassaties van zaken van de Kamer Groningen	135
5.2.1	Procureur-fiscaal en advocaten fiscaal	135
5.2.2	Raadsheren en militaire raadsheren	136
5.3	Functionarissen betrokken bij de Tribunaalberechting in Groningen	136
5.3.1	Samenstelling en huisvesting van het Tribunaal Groningen	136
5.3.2	Hoge Autoriteit voor het ressort Leeuwarden	139
5.4	Werkdruk voor de functionarissen werkzaam in de bijzondere rechtspleging	139

HOOFDSTUK 6	Arrestatie en internering van ‘politieke delinquenten’ in Groningen	
6.1	De arrestanten in Groningen	141
6.1.1	Inwoners van de provincie Groningen	141
6.1.2	De ‘Lüneburgers’	141
6.1.3	De ‘Scholtenhuis-vluchtelingen’	142
6.2	Problemen bij arrestatie van personen in Groningen	142
6.3	Problemen bij bewaring en internering van personen gearresteerd in Groningen	144
HOOFDSTUK 7	De rechtspraak over oorlogsgelateerde misdrijven en oorlogsmisdrijven door de Kamer Groningen	
7.1	‘Politieke delinquenten’ berecht door de Kamer Groningen	146
7.1.1	Inleiding	146
7.1.2	Arrestaties	147
7.1.3	Vlucht en arrestatie van Scholtenhuis-vluchtelingen	151
7.1.4	Internering en bewaring	153
7.1.5	Verhoren	155
7.1.6	De berechte ‘politieke delinquenten’: geboorteplaats, leeftijd en beroep	156
7.1.7	Ontvluchtelingen	156
7.2	Werkzaamheden van de advocaten-fiscaal	157
7.2.1	In behandeling genomen zaken door de advocaten-fiscaal in Groningen	157
7.2.2	Tenlasteleggingen	158
7.2.3	Vorderingen	159
7.3	De verdediging van ‘politieke delinquenten’	160
7.3.1	Werkzaamheden van de verdediging	160
7.3.2	Problemen bij contacten met cliënten	161
7.3.3	Verweren en klachten	162
7.4	De werkwijze van de Kamer Groningen	165
7.5	Sententies	166
7.5.1	Bewijsmiddelen	166
7.5.1.1	Problemen bij het verkrijgen van bewijsmiddelen	166
7.5.1.2	Getuigenverhoren als bewijsmiddel	167
7.5.1.3	Documenten gebruikt als bewijsmiddelen	168
7.5.2	Strafmaat	172
7.5.2.1	Geen straf opgelegd	172
7.5.2.2	Opgelegde straffen	173
	Gevangenisstraf	173
	Levenslang	177
	Doodstraf	178
7.5.2.3	Veroordelingen van aparte categorieën	179
	Bij verstek	179
	Oud-verzetsmensen	179
7.5.3	Bijkomende straffen opgelegd door de Kamer Groningen	181
7.5.3.1	Ontzetting uit de beide kiesrechten	181
7.5.3.2	Ontzetting uit andere rechten	182
7.5.3.3	<i>‘Geacht het Nederlandschap te hebben verloren’</i>	182
7.5.4	Motiveringen voor de straftoemeting	184
7.5.4.1	Motivering voor strafvermindering ten opzichte van de eis	184

7.5.4.2	Motivering voor strafverhoging ten opzichte van de eis	185
7.6	Jurisprudentie, interpretatie en voorbeeldzaken per gebruikte kwalificatie	185
7.6.1	Artikel 10 BBS, Geen oplegging van straf	185
7.6.2	Artikel 12 BBS, Poging tot het bedrijven van een misdrijf	186
7.6.3	Artikel 26 lid 1-4 BBS, Verraad	187
7.6.4	Artikel 26 lid 5 BBS, Uitsluiting van de strafbaarheid voor verraad	189
7.6.5	Artikel 27 BBS, Economisch voordeel trekken of een ander economisch nadeel berokkenen	190
7.6.6	Artikel 101 Sr, Vrijwillig in vijandelijke krijgsdienst treden, uitgebreid met artikel 24 BBS: Vrijwillig in staats- of publieksdienst treden	192
7.6.7	Artikel 102 Sr, Hulp verlenen aan de vijand, uitgebreid met artikel 22 BBS: Strafbaarstelling van het verspreiden van propaganda	196
7.6.8	Artikel 157 Sr, Brandstichting	200
7.6.9	Artikel 287 Sr, Doodslag	201
7.6.10	Artikel 289 Sr, Moord	202
7.6.11	Artikel 300 Sr, Mishandeling	204
7.6.12	Artikel 302 Sr, Zware mishandeling	205
7.6.13	Artikel 27a BBS en 6b en 6c Handvest van Londen, Oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid	207
7.6.14	Artikelen ten laste gelegd uit het Landoorlogreglement (1907)	210
7.6.15	Geen Nederlander in Groningen veroordeeld voor oorlogsmisdaden of misdaden tegen de menselijkheid	212
7.7	Van Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof naar Bijzondere Strafkamer Groningen	212
7.8	Uitlevering van 'politieke delinquenten' na 1945	214
7.8.1	Problemen rond uitlevering	214
7.8.2	Samenwerking tussen Nederlandse en Duitse ambtenaren over gevluchte 'politieke delinquenten'	215
7.9	Scholtenhuis-verdachten overleden voor hun berechting	216
7.10	Hooggeplaatste Duitse functionarissen in Groningen die niet berecht zijn	219
7.11	Slachtoffers van de Duitse bezetter	220
HOOFDSTUK 8	Cassaties in zaken berecht door de Kamer Groningen	
8.1	Aantal Groningse berechtingen waarbij om cassatie verzocht is	223
8.2	Ingetrokken cassaties	223
8.3	Conclusies van de procureur-fiscaal en de advocaten-fiscaal	224
8.4	De verdediging in cassatie	225
8.5	Arresten van de Bijzondere Raad van Cassatie	227
8.6	Revisie	230
HOOFDSTUK 9	Tribunaalrechtspraak in Groningen	
9.1	Opzet en wijzigingen van de tribunaalberechting	232

9.2	Voorwaardelijke en onvoorwaardelijke buitenvervolginstelling en de tribunaalberechting	233
9.3	‘Eigenlijke’ en ‘oneigenlijke’ Tribunaalzaken	233
9.4	Opgelegde ‘maatregelen’	234
9.5	Fiat Executie	237
9.6	Rechtsmiddelen	237
9.7	Van Tribunaalkamers in Groningen tot Bijzondere Strafkamer bij het Kantongerecht Groningen	237
9.8	Opheffing van functie van Hoge Autoriteit	238

DEEL III

WAARDERING VAN DE RECHTSPRAAK OVER OORLOGSGERELATEERDE MISDRIJVEN EN OORLOGSMISDRIJVEN IN GRONINGSE ZAKEN

HOOFDSTUK 10

Gevolgen van het regeringsbeleid voor de praktijk van de bijzondere rechtspleging

10.1	Inleiding	239
10.2	Regeringsbeleid vóór de oorlog op juridisch gebied met betrekking tot de oorlog en haar gevolgen	239
10.3	Regeringsbeleid tijdens de oorlog op juridisch gebied met betrekking tot de oorlog en haar gevolgen	241
10.3.1	Staatsnoodrecht en de aanneming van wetsbesluiten in Londen	241
10.3.2	Het ontbreken van een nadere uitwerking van de Londens wetsbesluiten	242
10.4	Regeringsbeleid na de oorlog op juridisch gebied met betrekking tot de oorlog en haar gevolgen	243
10.4.1	Het opstarten van de bijzondere rechtspleging na de oorlog	243
10.4.2	Arrestatie- en interneringsbeleid in de praktijk na de oorlog	245
10.4.3	Straf verminderend beleid met betrekking tot de opgelegde straffen	246
10.4.4	Implementatie van het internationaal strafrecht in Nederland	249
10.4.5	Nieuw beleid in de bijzondere rechtspleging na de oorlog	250
10.4.6	Tenuitvoerlegging van straffen of groepsgewijze emigratie	251
10.4.7	Integratie van de bijzondere rechtspleging in de commune strafrechtspleging	254
10.5	Beleid ten aanzien van de uitvoering van de doodstraf	255
10.5.1	Beleid van de regering ten aanzien van de doodstraf tijdens de oorlog	255
10.5.2	Beleid van de regering ten aanzien van de doodstraf na de oorlog	255
10.5.3	De discussie over de doodstraf na de oorlog	257
10.6	Invloed van het gratiebeleid op opgelegde straffen in Groningse zaken	259
10.6.1	Gratieverzoeken en advisering in Groningen	259
10.6.2	Strafvermindering door de regering van straffen opgelegd door de Kamer Groningen	260

HOOFDSTUK 11 Toetsingskader voor en waardering van de bijzondere rechtspraak in oorlogsgelateerde misdrijven en oorlogsmisdrijven in Groningen in eerste aanleg en in cassatie

11.1	Inleiding	263
11.2	Grondslagen van de commune Nederlandse strafrechtspleging	263
11.2.1	Inleiding	263
11.2.2	De Grondwet als grondslag van de Nederlandse strafrechtspleging	264
11.2.3	Rechtsbeginselen als grondslag van de Nederlandse strafrechtspleging	266
11.2.4	Doorwerking van de rechtsbeginselen in het Wetboek van Strafvordering 1926	267
11.3	Strafvordering en strafrechtspleging in de bijzondere rechtspleging	269
11.3.1	Verbindendheid van de Londense wetsbesluiten	269
11.3.2	Buiten werkingstelling van artikel 1 Wetboek van Strafrecht	270
11.3.3	Afwijkingen in Besluit D63 (BBR) ten opzichte van het Wetboek van Strafvordering	270
11.3.4	Problemen bij de toepassing van wettelijke uitgangspunten in de praktijk	272
11.3.5	Beperkingen in de rechtsbescherming	272
11.4	Waardering van de bijzondere rechtspraak voor oorlogsgelateerde misdrijven en oorlogsmisdrijven in Groningen	273
114.1	Inleiding	273
11.4.2	Waardering van rechtspraak door de Kamer Groningen	274
11.4.3	Waardering van de cassaties in Groningse zaken	280
11.4.4	Beoordeling van de rechtspraak door het Tribunaal Groningen	284

HOOFDSTUK 12 CONCLUSIE

12.1	Was de bijzondere rechtspraak in Groningen 'Snel, streng en rechtvaardig'?	287
12.1.1	Snel?	287
12.1.2	Streng?	289
12.1.3	Rechtvaardig?	292
12.1.4	Slotsom	293
12.2	Bespreking van wetenschappelijke literatuur over de bijzondere Rechtspleging	294
12.3	Lessen te trekken uit de bijzondere rechtspleging	301
12.3.1	Huidige wetgeving over gezag en bestraffing na een oorlogssituatie	301
12.3.2	Taakverdeling volgens Trias Politica in naoorlogse berechting	305
12.3.3	Beheer van middelen, faciliteiten en personeel	306
12.3.4	Tot Besluit	307

SUMMARY		309
----------------	--	-----

BIJLAGEN

Bijlage 1:	Overzicht van geraadpleegde bronnen	320
Bijlage 1 a	Literatuur	320
Bijlage 1 b	Handelingen der Staten-Generaal	325
Bijlage 1 c	Wet- en regelgeving in verband met de bijzondere rechtspleging, het Tribunaalbesluit en internationaal strafrecht	326
Bijlage 1 d	Jurisprudentie (alfabetisch geordend)	329
Bijlage 1 e	Archiefbronnen	331
Bijlage 1 f	Internetbronnen	335

Bijlage 1 g	Gevoerde gesprekken en correspondentie	337
Bijlage 2:	Biografische gegevens van de rechterlijke functionarissen werkzaam geweest voor de Kamer Groningen (in alfabetische volgorde)	339
	N. Bolkestein, D.A. Camerling Helmolt, Jhr. W.W. Feith, C.J.J.W. van Groeningen, G.D.E.J. Hotz, T. de Jong Tzn, L.W.E.M. Lasonder, J.C. Louët Feisser, J.E. Mulder, W.H. Nagel, H.J.H. Nauta, J. Rotgans, L.C. van der Schee, A.F. Steffen, Jhr. A.H.S. van der Wijck, J. Wedeven	
Bijlage 3:	Besluit D61-D64, Tribunaalbesluit en Besluit Politieke Delinquenten	347
Bijlage 4:	Motiveringen van de strafmaat door de Kamer Groningen	377
Bijlage 5:	Overzicht van de eis, sententie en cassatie in zaken berecht door de Kamer Groningen	381
Bijlage 6:	Overzicht van de arresten van de Bijzondere Raad van Cassatie in zaken berecht door de Kamer Groningen	386
Bijlage 7:	Lijst van de interneringskampen waar ‘politieke delinquenten’ berecht door de Kamer Groningen geïnterneerd waren	395
Bijlage 8:	Lijst van verdedigers van de ‘politieke delinquenten’ berecht door de Kamer Groningen	397
Bijlage 9:	Lijst van geboorteplaatsen van ‘politieke delinquenten’ berecht door de Kamer Groningen	398
Bijlage 10:	Lijst van beroepen van ‘politieke delinquenten’ berecht door de Kamer Groningen	400
INDEX		404
NAWOORD		414
CURRICULUM VITAE		415

LIJST VAN AFKORTINGEN IN DE TEKST EN IN DE VOETNOTEN

Afwikkelingsbureau	Afwikkelingsbureau Militair Gezag, <i>Overzicht der werkzaamheden van het Militair Gezag gedurende de Bijzondere Staat van Beleg, 14 september tot 4 maart 1946, 1947</i> , Den Haag, 1947.
AKK	Arbeidsdienst Kontroll Kommando
Archief Alg. Zaken	Nationaal Archief, toegang 2.03.03, Archief van het Ministerie van Algemene Zaken, 1937-1945.
Archief AOK	Nationaal Archief, toegang 2.03.01, Archieven van de Ministeries voor Algemeene Oorlogvoering van het Koninkrijk (AOK) (1924) 1942-1979 (1989).
Archief BBR	Nationaal Archief, toegang 2.09.22, Archief van het Ministerie van Justitie, Verbaalarchief, (1853), 1915-1955 (1963) 2e afdeling, Bureau bijzondere rechtspleging.
Archief BiZa Londen	Nationaal Archief, toegang 2.09.54, Archief van het Ministerie van Justitie: Bureau Juridische Zaken (Zuivering Politie), (1941) 1944-1965 (1983).
Archief BNV	Nationaal Archief, toegang 2.04.80, Archief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken: Bureau voor Nationale Veiligheid. (BNV), (1930) 1945-1946, (1980).
Archief BRvC	Nationaal Archief, toegang 2.09.74, Archief van de Bijzondere Raad van Cassatie. Dit archief bevindt zich nog bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid.
Archief BS	Nationaal Archief, toegang 2.13.137, Ministerie van Defensie: Ordedienst/Bevelhebber der Nederlandse Strijdkrachten en Binnenlandse Strijdkrachten (ODS/BS).
Archief Burger	Nationaal Archief, toegang 2.21.54, Collectie J.A.W. Burger, 1942-1986.
Archief CABR	Nationaal archief, toegang. 2.09.09, Archief van het Ministerie van Justitie: Centraal Archief bijzondere rechtspleging (CABR), 1945-1952(1983).
Archief Conservatorium	Nationaal Archief, toegang 3.12.02.01, Archief van het Koninklijk Conservatorium voor muziek in Den Haag, 1926-1955.
Archief COOM	Nationaal Archief, toegang 2.09.61, Archief van het Ministerie van Justitie: Commissies tot Opsporing van Oorlogsmisdadigers, (1942) 1944-1949 (1984).
Archief DGBR	Nationaal Archief, toegang 2.09.08, Archief van het Ministerie van Justitie: Directoraat-Generaal voor de bijzondere rechtspleging, (DGBR) 1945-1952 (1983).
Archief Engelandvaarders	Nationaal Archief, toegang 2.19.217, Archief van de Stichting Genootschap Engelandvaarders, 1940-1945.
Archief Gratie Doodstraf	Nationaal Archief, toegang 2.09.71, Archieven betreffende het beleid inzake gratie op doodstraffen van het Ministerie van Justitie, 1945-1977.
Archief Handelingen	Nationaal Archief, toegang 2.02.21.01, Handelingen der Staten-Generaal, 1813-2009.
Archief Hollander	Nationaal Archief, toegang 2.21.310, Collectie mr. dr. F. Hollander.
Archief Hooykaas	Nationaal Archief, toegang 2.09.56, Archief van het Ministerie van Justitie, Waarnemend Secretaris-generaal en Raadadviseur mr. I.P. Hooykaas, (1925) 1940-1947.
Archief IND	Nationaal Archief, toegang 2.09.5026, Archief van het Ministerie van Justitie: Beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), 1945-1955.
Archief Militair Gezag	Nationaal Archief, toegang 2.13.25, Archief van het Militair Gezag, (1939) 1943-1947 (1956).
Archief Ministerraad	Nationaal Archief, toegang 2.02.05.02, Archieven van de Raad van Ministers (Ministerraad), 1823-1988.
Archief MinJus Londen	Nationaal Archief, toegang 2.09.06, Archief van het Ministerie van Justitie te Londen, (1936) 1940-1945 (1953).
Archief Mouton	Nationaal Archief, toegang 2.12.49, Persoonlijk archief van mr. dr. M.W. Mouton, schout bij nacht titulair, 1929/1966.
Archief NBI	Nationaal Archief, toegang 2.09.49, Archief van het Nederlands Beheersinstituut (NBI), 1944-1967.
Archief Oorlogsmisdadigers	Nationaal Archief, toegang 2.09.106, Archiefbestand van het Ministerie van Justitie betreffende oorlogsmisdadigers, 1950-1980.
Archief Orde van Advocaten	Nationaal Archief, toegang 2.19.137, Archief van de Nederlandse Orde van Advocaten, 1921-1971.
Archief PEC	Nationaal Archief, toegang 2.02.27, Archief Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945.
Archief personeel MinJus	Nationaal Archief, toegang 2.09.83, Archief van de personele aangelegenheden van het Ministerie van Justitie, 1922-2000.
Archief Personeelsdossiers	Nationaal Archief, toegang 2.09.70, Personeelsdossiers van het Directoraat-Generaal voor de bijzondere rechtspleging, dossiers van de functionarissen van de Kamer Groningen.
Archief rechtbank Den Haag	Nationaal Archief, toegang 3.03.15.06, Archief van de Arrondissementsrechtbank te 's-Gravenhage; Parket van de Officier van Justitie te 's-Gravenhage; Kamer van Toezicht op notarissen en kandidaat-notarissen te 's-Gravenhage, 1950-1959.
Archief Rechtbank Rotterdam	Nationaal Archief, toegang 3.03.17.04, Archief van de Arrondissementsrechtbank Rotterdam.
Archief RIOD	Nationaal Archief, toegang 2.14.08, Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD): Serie Dubbelen.
Archief RvR	Nationaal Archief, toegang 2.09.48.02, Archief van de Raad voor het Rechtsherstel: Afdeling Rechtspraak, 1945-1971.
Archief STPD	Nationaal Archief, toegang 2.09.42.01, Inventaris van het archief van de Stichting Toezicht Politieke Delinquenten, (STPD), 1945-1951 (1953).
Archief Ter Veer	Nationaal Archief, Ongenummerd, Collectie B.I.A.A. ter Veer.
Archief Tuyll	Nationaal Archief, toegang 2.09.10, Archieven van het Ministerie van Justitie: Stukken van Van Tuyll van Serooskerken: Verzameling Misstanden Bewaringskampen; Proces te Neurenberg, 1945-1951.
Archief van Angeren	Nationaal Archief, toegang 2.21.183.02, Archief J.R.M. van Angeren.
Archief van Hamel	Nationaal Archief, toegang 2.21.81, Collectie J.A. van Hamel.
Archief Wettendossiers	Nationaal Archief, toegang 2.09.47, Archief van het Ministerie van justitie: directie wetgeving, wettendossiers.
Archief Zuivering Ambtenaren	Nationaal Archief, toegang 2.04.67, Archief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken: Zuivering Ambtenaren en de Nederlandse Orden, 1945-1959 (1984).
Archief Zuivering Politie	Nationaal Archief, toegang 2.09.54, Archief van het Ministerie van Justitie: Bureau Juridische Zaken (Zuivering Politie), (1941) 1944-1965 (1983).

ATL	Algemeen Toezicht Leden, controleorgaan van de NSB over gedrag en ideeën leden
BBG	Besluit Bijzondere Gerechtshoven (D62)
BBR	Besluit Buitengewone Rechtspleging (D63)
BBS	Besluit Buitengewoon Strafrecht (D61)
Belinfante 1978	A.D. Belinfante, <i>In plaats van Bijltesdag. De geschiedenis van de bijzondere rechtspleging na de Tweede Wereldoorlog</i> , van Gorcum Assen 1978.
Besluit D60	Besluit van 11 september 1943, houdende het Besluit Bijzondere Staat van Beleg.
Besluit D61	Besluit van 22 december 1943, houdende vaststelling van het Besluit Buitengewoon Strafrecht.
Besluit D62	Besluit van 22 december 1943, houdende vaststelling van het Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven.
Besluit D63	Besluit van 22 december 1943, houdende vaststelling van het Besluit Buitengewone Rechtspleging.
Besluit D64	Besluit van 22 december 1943, houdende vaststelling van het Bijzonder Gratie-advies Besluit van 22 december 1943.
Besluit E101	Tribunaalbesluit, uitgevaardigd op 17 september 1944.
Besluit E153	Tijdelijke wijziging van 29 december 1944 van het Tribunaalbesluit: Fiat Executie door Raad van State wordt Fiat Executie door vijf Hoge Autoriteiten.
Besluit F244	Besluit van 26 oktober 1945, houdende vaststelling van het Besluit Politieke Delinquenten 1945.
Besluit F280	Besluit houdende wijziging van het Besluit Politieke Delinquenten van 19 november 1945
Besluit F85	Besluit van 29 mei 1945, houdende vaststelling van het Besluit Opsporing Oorlogsmisdaden (Stb F85.
Besluit F91	Besluit van 12 juni 1945, betreffende instelling van Bijzondere Gerechtshoven en een Bijzondere Raad van Cassatie (Stb F91).
Besluit G5	Besluit van 4 januari 1946 bepalende de bekendmaking van toetreding van Nederland tot de in Londen op 8 augustus 1945 ondertekende overeenkomst tussen de Regering van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië, de Regering van de Verenigde Staten van Amerika, de Voorlopige Regering van de Franse Republiek en de Regering van de Unie van de Socialistische Sovjet-Republieken voor de vervolging en bestraffing van de groote oorlogsmisdadigers van de Europeesche As; met Nederlandse vertaling van de overeenkomst en het Handvest van de Internationale Militaire Rechtbank (Stb G 5).
BG	Bijzonder Gerechtshof
BOOM	Bureaus voor de Opsporing van Oorlogsmisdaden
Brainich 1993	E.T. Brainich von Brainich Felth, <i>Staatsnoodrecht</i> , proefschrift, uitgeverij W.E.J. Tjeenk Willink Zwolle, 1993.
Brandhof 1986	J.C.E. van den Brandhof, <i>De Besluitwetgeving van de kabinetten De Geer en Gerbrandy</i> , Kluwer Deventer, 1986.
Brinks 2009	M. Brinks, <i>Het Scholtenhuis 1940-1945, deel 1: Daden</i> , Scholma Druk bv. Bedum, 2009.
Brinks 2013	M. Brinks, <i>Het Scholtenhuis 1940-1945, deel II: Daders</i> , Profiel Uitgeverij, Bedum, 2013.
Brinks 2015	M. Brinks, <i>Het Scholtenhuis 1940-1945, deel IIIa: Vlucht</i> , Profiel Uitgeverij, Bedum, 2015
Brinks 2015	M. Brinks, <i>Het Scholtenhuis 1940-1945, deel IIIb: Berechting</i> , Profiel Uitgeverij, Bedum, 2013
BRvC	Bijzondere Raad van Cassatie
BS	Binnenlandse Strijdkrachten, Nederlandse
Buruma 1999	Y. Buruma (red), <i>100 jaar strafrecht. Klassieke teksten van de twintigste eeuw</i> , Amsterdam: University Press 1999
BVD	Binnenlandse Veiligheidsdienst
CAS	Centrale Archief Selectiedienst, Winschoten
CCD	Crisis Controle Dienst
CDU	Christlich Demokratische Union Deutschlands
CPN	Communistische Partij van Nederland
Croes en Tammes 2006	Marnix Croes & Peter Tammes, <i>Gif laten wij niet voortbestaan. Een onderzoek naar de overlevingskansen van Joden in de Nederlandse gemeenten, 1940-1945</i> . Aksent, Amsterdam, 2006.
CVD	Centrale Veiligheidsdienst
Brand De Boer en Jonkman 1990	Johan Brand de Boer en Willem Jonkman, <i>Militair gezag in Groningen, Stad en provincie na de Bevrijding april-oktober 1945</i> , Groninger historische reeks no. 6, van Gorcum Assen Maastricht, 1990.
De Jong	L. de Jong, <i>Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog</i> , deel 1, 2, 3, 9, 10, 12, 13.
Faber en Donker 2010	Sj. Faber en G. Donker, <i>Bijzonder gewoon. Het Centraal Archief bijzondere rechtspleging (1944-2010) en de 'lichte gevallen'</i> , uitgeverij Waanders Zwolle, tweede druk 2010.
GAC	Grote Adviescommissie der Illegaliteit
Gerbrandy 1985	P.S. Gerbrandy, <i>Landgenoten. De radiotoespraken van minister-president prof. mr. P.S. Gerbrandy in de jaren 1940-1945 gehouden voor Radio Oranje en de Brandaris</i> , Franeker: uitgeverij T. Wever, 1985.
GOWIN	Gemeenschap oud-illegale Werkers
Grevers 2008	H. Grevers, <i>Enkel en alleen in dit geval. Onderzoek naar de brieven à décharge die werden geschreven ten behoeve van de vrijlating van politieke delinquenten na de Tweede Wereldoorlog in Nederland</i> , Universiteit Utrecht, faculteit Geesteswetenschappen, juni 2008.
Grevers 2013	Helen Grevers, <i>Van landverraders tot goede vaderlanders. De opsluiting van collaborateurs in Nederland en België</i> , Uitgeverij Balans, Amsterdam 2013.
Groenhuijsen	M.S. Groenhuijsen, <i>Het Besluit Buitengewoon Strafrecht (1943) en het legaliteitsbeginsel in strafzaken</i> , in: <i>Rede en Recht. Opstellen ter gelegenheid van het afscheid van Prof. mr. N. de Keijzer van de Katholieke Universiteit Brabant</i> , Gouda Quint Deventer 2000, p. 153-170.
GW	Grondwet van het Koninkrijk der Nederlanden.
Handelingen I	Handelingen der Staten-Generaal, Eerste Kamer.
Handelingen I + II	Handelingen Voorlopige Staten-Generaal, 1945-1946.
Handelingen II	Handelingen der Staten-Generaal, Tweede Kamer.
Handelingen NJV	Handelingen van de Nederlandse Juristen Vereniging

Hermans 2003	H.L.C. Hermans, <i>Om des gewetens wille. De geschiedenis van een arrest in oorlogstijd</i> , Leeuwarden: Friese Pers Boekerij 2003.
IISG	Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis
Kamer Groningen	Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden, Kamer Groningen
Kooiman 2000	S.C. Kooiman, <i>Verraders waarvoor in een bevrijd Nederland geen plaats zal zijn. Een institutioneel onderzoek naar het beleidsterrein van de bijzondere rechtspleging</i> Rijksarchiefdienst/PIVOT & Ministerie van Justitie 2000, PIVOT rapport 99.
Korver 2004	P.H.J. Korver, <i>De besluitwetgeving van de Nederlandse regering in internationaalrechtelijk en staatsrechtelijk perspectief</i> , proefschrift Kluwer Deventer, 2004.
KP	Knokploeg, illegale groeperingen in de Tweede Wereldoorlog in Nederland
LO	Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers
Loof 2015	J.P. Loof, <i>Mensenrechten en staatsveiligheid: verenigbare grootheden? Opschorting en beperking van mensenrechtenbescherming tijdens noodtoestanden en andere situaties die de staatsveiligheid bedreigen</i> , proefschrift, Wolf Legal Publishers, Leiden 2005
LOR	Landoorlogreglement 1907
Mason 1952	H.L. Mason, <i>The purge of the Dutch quislings. Emergency justice in the Netherlands</i> , The Hague: Martinus Nijhoff 1952
Meihuizen 2003	J.P. Meihuizen, <i>Noodzakelijk Kwaad. De bestraffing van economische collaboratie in Nederland na de Tweede Wereldoorlog</i> , uitgeverij Boom, Amsterdam 2003.
MG	Militair Gezag.
MTS	Middelbare Technische School
NA	Nationaal Archief, Den Haag
NCO	Nederlandse Commissie tot opsporing van Oorlogsmisdaden
NIOD	NIOD: Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies.
NIOD, Archief GAC	NIOD, toegang 184, Groote Advies Commissie der Illegaliteit.
NIOD, Boon	NIOD, toegang 800, Collectie mr. I. Boon, Rapport van Arno Art.
NIOD, Bureau Inlichtingen	NIOD, toegang 226b, Bureau Inlichtingen, Hoofdbureau Londen, 1940-1945.
NIOD, Documentatie Personen	NIOD, toegang 248, Documentatie Personen.
NIOD, Oost-Compagnie	NIOD, toegang 176, Nederlandse Oost Compagnie.
NIOD, UNWCC	NIOD, toegang 269a, United Nations War Crimes Commission.
NIOD, Verzijl	NIOD, toegang 271b, Inventaris collectie J.H.W. Verzijl.
NJB	Nederlands Juristen Blad.
Noach 1948	W.M.E. Noach, <i>De bijzonder rechtspleging Straf en Tucht rechterlijk optreden tegen onvaderlandslievend gedrag uit de bezettingstijd</i> , Martinus Nijhoff 's-Gravenhage 1948.
NOR	Jurisprudentie bijzondere rechtspleging en Nederlands Beheersinstituut, Tribunalen in Nederland en andere na-oorlogse rechtspraak, samengesteld door J. Milders, G.C.M. van Nijnatten en H.J.J. van den Burg (red.), uitgeverij W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle 1945-1949 (5 delen).
NSB	Nationaal Socialistische Beweging
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
NSKK	Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps
OD	Ordedienst, illegale groeperingen in de Tweede Wereldoorlog
Organisation Todt	Duits Gemilitariseerd arbeidsleger
OVCG	Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen.
PEC	Parlementaire Enquête naar het Regeringsbeleid 1940-1945, Den Haag: SDU Uitgevers.
PF	procureur-fiscaal
POD	Politieke Opsporingsdienst
Pompe 1945	W.P.J. Pompe, <i>Het nieuwe tijdperk en het recht</i> , Amsterdam: Uitgeverij Vrij Nederland 1945.
PRA	Politieke Recherche Afdeling
PRAC	Politieke Rechercheafdeling Economische Collaboratie
PTT	Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie
RHC	Regionaal Historisch Centrum
RIOD	Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, tegenwoordig Nederlands Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (NIOD)
Romijn 1989	P. Romijn, <i>Snel, streng en rechtvaardig. De afrekening met de 'foute' Nederlanders</i> , proefschrift, Olympus Amsterdam, 1989.
RVV	Raad van Verzet
RWI	Rijkswerkinrichting
Schuyt 2010	K. Schuyt, <i>Het spoor terug. J.B. Charles- W.H. Nagel, 1910-1983</i> , uitgeverij Balans, Amsterdam 2010.
SD	Sicherheitsdienst:
SHAEF	Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force: hoofdkwartier van de geallieerde troepen in Europa
Sinke 2009	Onno Sinke, <i>Verzet vanuit de verte. De behoudzame koers van Radio Oranje</i> . Groningen: Rijksuniversiteit Groningen 2009.
Sloot 2009	B. van der Sloot, <i>De reikwijdte van de macht. Een verhandeling over staatsnoodrecht</i> , Radboud Universiteit Nijmegen masterscriptie 2009.
SOBR	Stichting onderzoek bijzondere rechtspleging
Sr	Wetboek van Strafrecht
SS	SchutzStaffel: speciale Duitse militaire troepen
Strijd 1945	K. Strijd, <i>Wat moet er met de N.S.B.ers gebeuren?</i> , Almelo, 1945.
Sv	Wetboek van Strafvordering
TBR	Ter Beschikking stellen van de Regering
Tribunaalbesluit	Besluit E 101, Tribunaalbesluit, afgekondigd 17 september 1944 (Stb E101).

UNWCC	United Nations War Crimes Commission
USSR	Unie van Socialistische Sovjet Republieken
Van Eck 1945	D. van Eck, <i>Het misdrijf van hulp aan den vijand, in verband met de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht</i> , Utrecht/Nijmegen: Dekker & van de Vegt 1945.
Veegens 1947	D.J. Veegens, <i>Overzicht van de Bijzondere Rechtspraak (Bijzondere Raad van Cassatie en Bijzondere Gerechtshoven)</i> Zwolle: Uitgeversmaatschappij W.E.J. Tjeenk Willink 1947.
Verburg 2001	M. E. Verburg, <i>Geschiedenis van het Ministerie van Justitie, Deel II, 1918-1940</i> , SDU uitgevers Den Haag 2001.
WA	Weerafdeling van de NSB
Waffen-SS	Militaire sub-organisatie van de SS*
Wet H206	Wet bijzondere rechtspleging (nadere voorzieningen) van 27 juni 1947, Wijzigingen in D61, D62, D63, Besluit Politieke Delinquenten, Tribunaalbesluit (Stb. H206).
Wet H233	Wet van 10 juli 1947 houdende voorziening met betrekking tot de berechting van personen, die in dienst bij den vijand in strijd hebben gehandeld met de wetten en gebruiken van den oorlog. (Stb H233).
Wet H270	Wet Bijzondere Gerechtshoven en Bijzondere Raad van Cassatie van 5 juli 1947 wijziging aantal Kamers van de Bijzondere Gerechtshoven en de Bijzondere Raad van Cassatie (Stb H270).
WIM	Wet internationale misdrijven
WOS	Wet oorlogsstrafrecht